

Yayın Tanıtım

**Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Sırların Dili* -Bütün Rubailer-
(Nazmen Çeviren: Ziya Aşşar), Kökler Yayınevi, Konya
2007, 590 s.**

Öğr. Gör. M. Ziya Bağrıaçık*

Hayatını dostlarına ve verdiği manevi eserlere adayan Mevlânâ söz konusu olunca araştırmacılar, biraz da minnet hisleriyle kalemlerine sarılıp kendisine /eserlerine dair birçok inceleme yapmışlardır. Onun manzum ve mensur eserlerinin yanında, bir de şifahî öğretilerinin şekillendiği meclis ve minber ürünleri vardır ki, bunların yazıyla tespit edilmemiş olması, irfanımız için büyük bir kayıptır. Mevlânâ'nın en önemli eseri, kuşkusuz *Mesnevî-i Ma'nevî*'sidir. *Rubâiler*, en hacimli eseri olan *Divân-ı Kebîr*'inin sonunda yer alır. Daha sonra bir araya toplanan bu şiirlere, "*Divân-ı Rubâiyat*" adı da verilmiştir.

Mevlânâ'nın fikrî altyapısına ciddî anlamda ışık tutan rubailer, onun düşüncelerinin yoğrulmuş ve damıtılmış ifadeleri mahiyetindedir. Bu rubailerde, sınırsız bir aşk bilincinin getirdiği kainat çapında bir sevginin, daima insanlık için çırpınan hasbî yönüne tanıklık ederiz. Bedenî hazzı aşan yönleriyle müteâl aşk, tevhid ve iman esasları, sosyal hayata ve tabiata ait gözlem unsurları kuşatıcı bir söylemle verilir. Coşkunluk yönünden *Divân-ı Kebîr* ve temkin yönünden de *Mesnevî-i Şerif* ile benzerlik arz eden *Rubâiler*, iki eser ve iki duruş arasında geçiş konumundadır. Bu itibarla *Rubâiler*, onun dev hacimli eserlerinin sağlam bir şekilde anlaşılması için, bizzat Mevlânâ'nın yorumcuya sunduğu hazine anahtarları işlevindedir.

Rubailer üzerine yapılmış çalışmalar 1894'de Veled Çelebi ile başlar. Türkçe'ye çeviriler ise ilk defa Hasan Ali Yücel(mensur) ve Hüseyin Rıfat(manzum) tarafından denenmiştir. Rubailer, mensur olarak üç ayrı çevirmen tarafından (Gölpınarlı, Gençosman, Can) tamamlanmış, ancak

* Niğde Üni. Fen-Ed. Fak. TDE Böl. Niğde konevi@hotmail.com

manzum çeviriler rubailerin tamamını kapsamayıp “Seçkiler” niteliğinde kalmıştır.

İlk defa Ziya Avşar tarafından *Sırların Dili* adıyla dilimize nazmen kazandırılan *Rubâiler*; Şefik Can ve Firûzanfer neşirlerinin orijinal metinlerinin mukayesesi sonucu tespit edilen 2188 rubainin 14’lü hece ölçüsüyle Farsça’dan nazmen çevirisinden oluşmaktadır.

Tüm rubailerin nazma çekilişi açısından *Sırların Dili*, alanında yeğânedir. Daha ilk rubaiden itibaren, kendisi de şair olan Avşar’ın manayı şekle kurban etmediği kuvvetlice hissedilir. Kendi deyimiyile ;

“hân ey seferî! azm-i kücâyist kücâ?”

dizesinin söyleyiş güzelliğine kapılan Avşar;

“ey yolcu, sefer nereye, menzil hangi diyar?”

icabetiyle Mevlânâ’nın bundan sonra söylediklerine de tercüman olacaktır. Gerisi hazretin bu sorusuna verilen somut bir cevaptır; “*seferim senin gönlüne, menzîlim senin eserlerin ey pîr!*”

Eserde “Önsöz”e iki işlev yüklendiği görülür. İlkinde eserin oldukça etkileyici hikâyesi sıcak ve samimi bir dille ifade edilmiştir. İkinci olarak sebep-i te’lif, eser hazırlanırken izlenen yol ve bu yola bağlı olarak orijinal metnin tespiti, kısaltmaların açıklanması, fihristin tanzimi ve her rubainin birer başlıkla taçlandırılması gibi konular açıklanmıştır.

Önsöz’ü metin izler. Metinlerin nazma çekilmesi o kadar başarılıdır ki okuyucu daha ilk rubaiden itibaren diğerlerini de bir an önce okuma şevkiyle dolar:

ey gece, hep sevinçli gel, şâd ol, şâd ol, ne var,
uzayıp gitsin ömrün, tâ kıyâmete kadar!
yar yüzü, gönlüme öyle bir ateş saldı ki;
gel ey gam, cesursan gir de bir bak, nasıl yanar!
de ki; “günümüze gece yok, geceye kadar!”
aşk mezhebinde, aşka yol bulunmaz, ey canlar!
engin bir denizdir ki, kıyısı olmaz aşkın,
ne fîgan eder, ne “ya rab!” der, ona batanlar!

Mevlânâ’nın “*öfkede ölü gibi ol*” tembihini bir an için unutup hidetli bir tavırla yazdığı şu rubai de dikkat çekicidir:

ben senin maskaran değilim, ey fitnekâr!
sana öyle bir iş yapayım, gör neymiş zarar!
vallahi, öyle bir yıkıp vîrân ederim ki;
onarmakta âciz kalır, benim diyen mimar!

Bu dizeler sanki akademik çevrelerde özellikle Hz. Pîr'e apaçık bir düşmanlıkla *Moğol casusu* diyenlerin ve dostluktan bîhaber nâdânların *O'nun Tebrizli Şemsle dostluğuna edebe mugayir* sıfatlar yakıştıranların **hezeyanlarına** verdiği tokatvârî bir cevaptır.

Bazı rubailerin dizelerinde ender de olsa 14'lü heceye uyulmadığı görülür. Ancak bu durum önsözde şöyle açıklanır: “*Amacımız asla sözü süslemek olmadı. Rubainin hikemî özünü aktarmaya en uygun veznin 14'lü hece vezni olduğunu, çeviri serüveni esnasında keşfettik, buna rağmen söyleyişte bir eksiklik ve sıklet oluşturduğunu hissettiğimizde, bir alt ve üst heceye geçerek, ifadeyi vezne tercih etmekte tereddüt göstermedik.*” Aşağıdaki rubainin ikici dizesi bu minval üzere nazmedilmiştir:

şundan bundan utanmak gerekiyorsa eğer,
fertlerin ayıbını, topırağa gömmektir hüner!
 ayna gibi, her iyi kötüyü gösterirsen,
 ayna gibi, demirden bir yüz gerek serteser!

Şiirler üzerinde fazla mülâhazaya gerek duymuyorum. Zira hepsi birbirinden değerli, aşkın aşk tespitleriyle doludur. Bu tespitleri izleyenler, aşk bilincinin çetin düzeyine hazretin kılavuzluğunda güvenle adım atabilirler: İşte gecenin sır perdesini aralayan bir rubai:

ey uyanık kişi, bilir misin gece nedir?
 âşıkların, her yabancıdan vazgeçmesidir!
 hele bu gece, hânemize ay doğar, bedir,
 ben mestim mest, ay âşık, gece, deli divâne!

Eserin son bölümü “*ekler*”e ayrılmıştır. Eklerin ilk bölümünde Hz. Pîr'in hayatı geniş bir çerçeve içerisinde sunulmuştur. Mevlana'nın doğumu ve ailesinden bahsedildikten sonra belki de yetişmesinde en etkin rolü oynayan sefer yılları anlatılır. Bu bölümü, Mevlana'nın hocaları ve dostları izler. Bu bölümdeki başlıklar çok başarılı olup detaylandırılmış bilginin bir çırpıda söylenivermiş “*özeti*” niteliğindedir; Zira kendisindeki yüksek irfan ve kabiliyeti görerek tasavvufla tanışmasını sağlayan ve babasından sonra ilk eğitimini üstlenen Seyyid Burhaneddîn Muhakkık Tirmîzî'yi; “*Celâleddîn'i Mevlânâ Eden Rahle; Seyyid Burhâneddîn*” şeklinde tanımlaması son derece estetik ve akılda kalıcı bir ifadedir. Selçuklu'nun en meşhur müderrisi olan Mevlânâ'nın müttekîyâne bir anlayışla dersler verdiği dönemde sıradan bir sûfî olan *Tebrizli Şemsle* karşılaşması, O'nun hayatındaki en mühim dönüm noktasıdır ki bazı kaynaklar bu buluşmayı *merace'l bahreyni yeltekîyân¹* olarak nitelendirirler. Avşar, Hz. Pîr'i böylesine etkileyip ardından sır olan Şems Hazretlerini anlattığı bu bölüme de *Geçip Giden Gayb Atlısı; Şems-i Tebrizî* demiştir

¹ İki denizin birleşmesi-Rahmân Sûresi 19

ki hakikaten güneşini ansızın kaybeden Mevlânâ'nın nasıl da karanlıklarla boğuştuğu okuyanların malumudur. Şam'da doğan güneş Konya'da batmış ve Şemsle hasbihal –güneşin doğuşu ile batışı arasındaki o kısacık gün- kadar sürebilmiştir. Bu itibarla *Geçip / Giden* ifadesi, eser sahibinin Mevlana'daki *Muhakkak Aşk* ne kadar iyi algıladığının bir göstergesidir.

Avşar, Mevlânâ'nın Şems'i kaybettikten sonra gönül tahtına oturduğu Selahaddin-i Zerkûbî'yi; *Aşk Denizini Durultan Bir Ümmî* diye tanımladıktan sonra son dostu, *yeryüzü definelerinin emini* iltifatına mazhar olmuş Hüsâmeddin Çelebi'nin anlatımına geçer. Hz Pîr'in "*muhatabım*" dediği Çelebi, Mevlânâ'nın hem *halîfesi* hem de sırdaşı olmasından dolayı çok mühim bir kişidir. Öyle ki Hüsâmeddin Çelebi için, Molla Câmi'nin Mevlânâ'ya ithafen "*nîst peygamber velî dâred kitâb*"² övgüsündeki âbidevî kitabın (Mesnevî) sebep-i te'lîfidir diyebiliriz. Bu itibarla Mesnevî-i M'aneviye'nin kaleme alınmasının kısa öyküsü "*Ey Hakkın Ziyâsı Hüsâmeddin, Mesnevî Senin Nûrunla...*" başlığı altında verilmiştir. Yazarın her ikisi için de Mesnevî'den ödünç alarak kullandığı "*Kâmil Şeyh ve İstekli Tâlîp*" ifadesi çok isabetli bir tespittir.

Eklerin ikinci bölümü Avşar'ın "Türkçe Söyleme Sorunu Olarak Mevlana'nın Rubailerini" adıyla sunduğu bir bildirisinin metnidir. Bu bölümde daha önce Mevlana'nın rubailerini üzerine yapılmış çalışmalardan bahsedilerek esas maksat olan "*Manzum Metinlerdeki Söyleyiş Sorunları*" değerlendirilir. Birçok çeviri örneğiyle oldukça geniş tutulan bölüm, kurulan metnin (çevirinin) diğerlerinden farkını ortaya koyması bakımından son derece önemlidir. Mensur çevirilerdeki sorunları da ele alıp örnekleleyen Avşar, eserini "*Kaynakça*" ile bitirir.

Sonuç olarak *Sırların Dili*'nde görülen çeviri başarısı bize, şiirin kesinlikle nesre dönüşmez bir biçim olduğunu açıkça göstermektedir. *Rubâiler*'i mensur çevirilerinden okuyanlar, onların aslındaki sıcaklık, vurgu, yoğun anlatım, incelik ve hareketten nasıl uzaklaşmış olduklarını yakînen görürler. Mevlânâ'nın sevgi ve şefkatle çarpan yüreği ve bu yürekten kopan çığlıklar; çağrışımsız, kuru ve peltek bir nesir sürüsü halinde gözümüzün önünden geçerler. Ne kalbimizle ne de ruhumuzla bir temas kuramayan bu çeviriler, hazretin güzel söyleme ustalığını da gölgeler mahiyettedirler. Avşar'ın manzum çevirisi, Mevlânâ'yı hakikî çehresiyle göstermesi açısından önemli bir adımdır. Mevlânâ'yı içimizde yürüyen bir lisan haline getiren bu eserden sonra, eskilerin deyimleriyle bir "*Mevlânâ-şinas*" olan Avşar'dan hazretin diğer eserlerine de el atmasını istemek, "*irfanî bir borç*" tur.

² Peygamber değildir ama kitabı vardır.